

Een territoriale Middelste Bonte Specht *Dendrocopos medius* op Berkenheuvel

Rob G. Bijlsma & Martin Brandsma

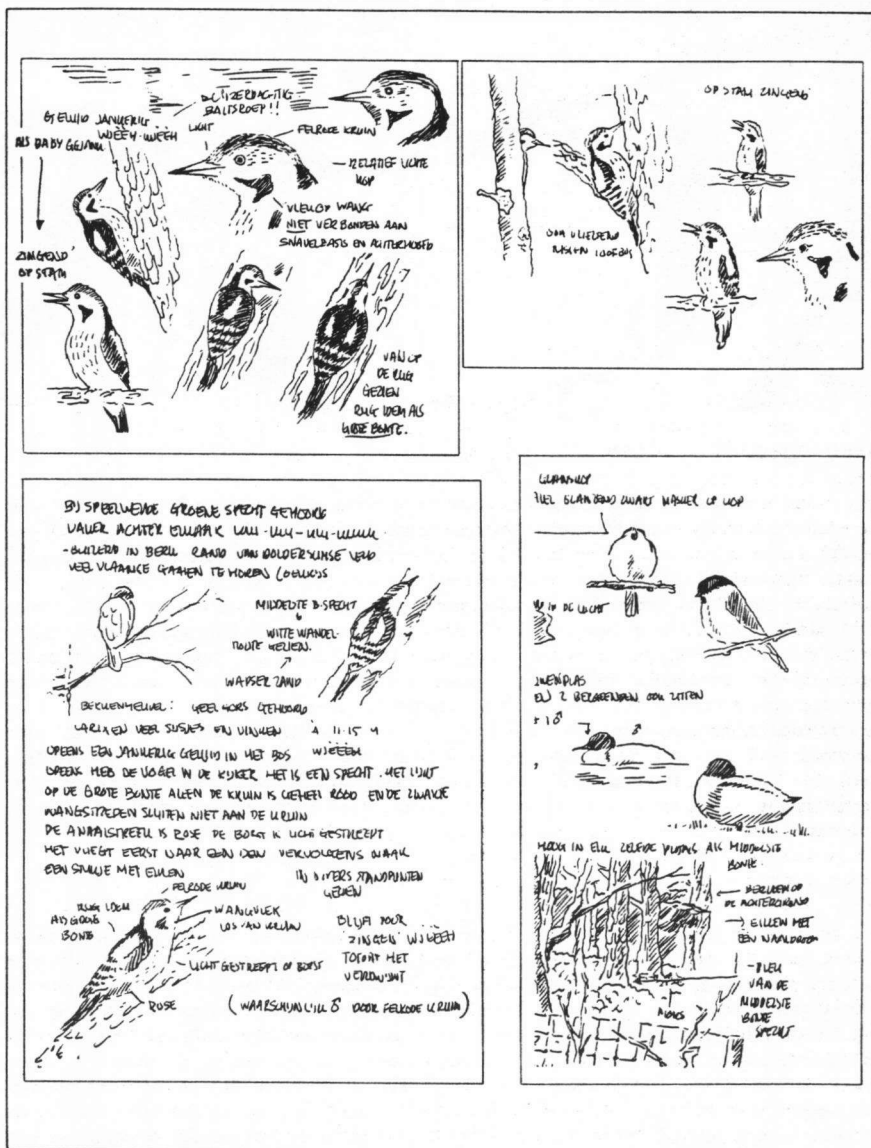
In de nasleep van een invasieachtig optreden van Middelste Bonte Spechten in Nederland in 1996/97 werd op Berkenheuvel (West-Drenthe) eveneens een exemplaar waargenomen. Het mannetje vertoefde minimaal anderhalve maand (22 maart - 5 mei) op nagenoeg dezelfde locatie. Het foerageren vond uitsluitend plaats in een bosgedeelte met veel oude en middeloude zomereiken.

Waarnemingen

Op 22 maart 1997 liep MB over Landgoed Berkenheuvel (Amersfoortcoördinaten 214-543) te sjouwen toen zijn aandacht werd getrokken door een jankend geluid, als van zoogdier of vogel in pijn. Op eens vloog er op 10 m afstand een specht naar een boom. Al gauw werd duidelijk dat het geluid van deze vogel afkomstig was. Zonder kijker leek de vogel veel op een Grote Bonte Specht *Dendrocopos major*. Samen met een andere specht vloog de vogel het bos in. Door de vogel te volgen lukte het van nabij observaties met de kijker (10x50 Bausch & Lomb) te verrichten, waarbij al snel duidelijk werd dat het om een mannetje Middelste Bonte Specht *D. medius* ging. Het geluid kwam uit zijn snavel en ging constant door. Van dichtbij waren de volgende kenmerken goed zicht- en/of hoorbaar: wangvlek niet verbonden met snavelbasis of achterhoofd (losse vlek op wang), relatief 'lichte' kop, felrode kuif, lichte streping op zijkant borst, rose anaalstreek, rugvlekken als van Grote Bonte, geluid een luid jankend "wjeèèh", peuterende manier van foerageren. De vogel werd 15 minuten geobserveerd, waarna hij tussen de bomen verdween. Ter plekke werden schetsen en aantekeningen gemaakt (Figuur 1).

De tweede waarneming stamt van 4 mei 1997, eveneens op Berkenheuvel (en naar later werd gereconstrueerd op c. 500 m afstand van de waarneming van 22 maart). Om 10.15 u werd RGB door een luidkeels roepende Middelste Bonte Specht vanachter zijn bureau weggerukt. Het onmiskenbare 'gekeelde' geluid kwam uit een beukenbos. De vogel was nogal rusteloos en verplaatste zich geregeld in de toppen van beuken. Hij liet zich van afstand moeiteloos bekijken, fotograferen (Foto 1) en tapen. Het geluid werd gedurende 25 minuten met een frequentie van 2-3 roepsessies per 10 minuten ten gehore gebracht. Elke roepsessie omvatte 4-8 "wèèh"-klanken (resp. 2x 4, 1x 5, 1x 6 en 1x 8), met een totale tijdsduur van 2.74-4.96 seconden/sessie (geklukt aan de hand van opnames van vijf sessies). Het geluid was goed hoorbaar over een afstand van 100 m. Doordat het die dag nogal stevig waaide, werd de hoorbaarheid mogelijk enigszins verminderd. De vogel had het formaat van een Grote Bonte Specht, maar viel op door zijn geluid, de felrode pet, de minder stevige snavel (leek op afstand zelfs iets opgewipt, zie ook Foto 1), de lichte wangen met 'losse' vlek en de lichtrode onderstaartdekveren. Gezien gedrag en geluid onmiskenbaar een mannetje.

De derde, en laatste, waarneming werd eveneens op Berkenheuvel verricht, en wel op 5 mei 1997 nabij het Wapserveld door RGB en Richard Stouthamer. De vogel zat om 18.30 u luidkeels te roepen in een solitaire zomereik, en vloog later weg in de richting van een gemengd beuken-eikenbos.

Figuur 1. Schetsen en aantekeningen van mannetje Middelste Bonte Specht, ter plekke gemaakt op 22 maart 1997 op Berkenheuvel (M. Brandsma). *Sketches of a male Middle Spotted Woodpecker, 22 March 1997 at Berkenheuvel.*

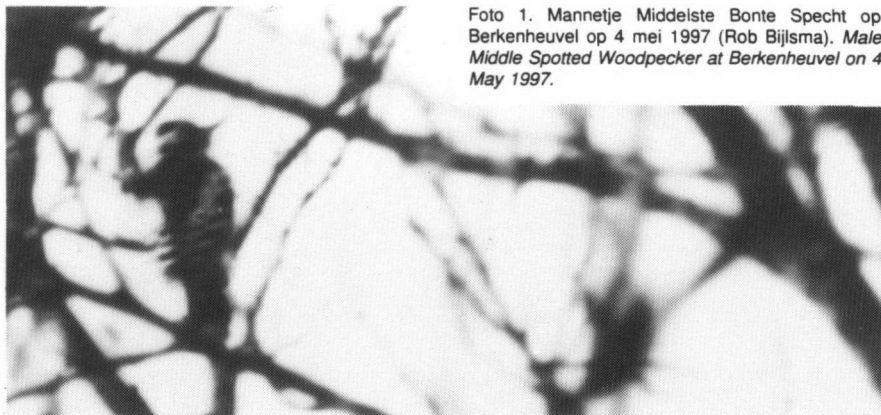

Foto 1. Mannetje Middelste Bonte Specht op Berkenheuvel op 4 mei 1997 (Rob Bijlsma). *Male Middle Spotted Woodpecker at Berkenheuvel on 4 May 1997.*

Terreingebruik

Op 4 mei werd de vogel gedurende 25 minuten achterna gelopen, en wel zodanig dat geen verstoring optrad. De vogel frequenteerde alleen de takken in het bovenste eenderde gedeelte van beuken *Fagus sylvatica* en zomereik *Quercus robur*. Langdurige roepsessies werden van grote hoogte uitgevoerd (>15 m), maar kortere of enkelvoudige series werden ook wel lager in de bomen de wereld in geslingerd. Voedsel werd uitsluitend in zomereiken gezocht. Hiertoe scharrelde de vogel rustig over de takken, links en rechts peuterend in spleten, wroetend in vermolmd hout en pikkend in oksels van twijgen. Daarbij legde de vogel forse afstanden af, ogenschijnlijk ongeschikte stukken bos passerend zonder tussenlanding (grove den *Pinus sylvestris*). De voorkeur voor zomereik was frappant. In geen enkel geval werd een prooi op naam gebracht, een aanwijzing dat het om kleine prooien moet hebben gehandeld. In totaal werd de vogel op 4 mei over een afstand van 1650 m gevolgd, waarbij hij 21 bomen aandeed (4x beuk, 17x zomereik). In vogelvlucht omspande de foerageertocht exact 1000 m. Dit betekent dat er per boom slechts korte tijd aan foerageren werd gespendeerd alvorens naar een volgende boom te vliegen.

Discussie

Het is aannemelijk dat de drie waarnemingen betrekking hebben op hetzelfde individu; zo ja, dan bestreek de vogel een oppervlak van minimaal 70 ha. Daarmee zou de vogel het lang op dezelfde plek hebben gehouden, een aanwijzing dat Berkenheuvel geschikt is om te overleven. Het lange interval tussen de eerste en tweede waarneming is onverklaarbaar, zeker gezien het feit dat RGB middenin het betreffende gebied woont en nagenoeg dagelijks in het terrein zit. Het foerageergedrag op 4 mei lijkt echter te wijzen op een grote actieradius, die misschien alleen wordt beperkt door het voorkomen van zomereiken. Zomereiken komen op Berkenheuvel overwegend voor in het gebied ten zuiden van het Wapserveld, langs de Doldersummerweg en rond Midzomer, globaal een strook van 1 bij 3 km. Omdat dit bosgedeelte al enige tijd een natuurlijk beheer kent (geen kap tenzij van exoten, dode bomen blijven staan en liggen) en een fors aandeel loofbos heeft (overwegend middeloude en oude zomereik en berk), is het verreweg het meest geschikte terrein voor een soort als de Middelste Bonte Specht. Ook in Midden-Europa is het een echte bewoner van eikenbossen (Glutz von Blotzheim & Bauer 1980). In

Zwitserland werd vastgesteld dat de dichtheid van Middelste Bonte Spechten afnam naarmate het volume aan zomereiken in een bos verminderde (Bühlmann & Pasinelli 1996), terwijl er een duidelijke voorkeur bestond voor eiken van >120 jaar oud (Pasinelli & Hegelbach 1997). Deze bevindingen zijn een duidelijke boodschap voor terreinbeheerders om zuinig met hun eiken om te springen.

Over de plotselinge toename van waarnemingen van Middelste Bonte Spechten in Nederland sinds halverwege de jaren negentig, maar vooral in 1997, is al het nodige gespeculeerd (Jansen 1997, Schepers *et al.* 1997). De soort broedde in 1962 voor het laatst in Nederland, en wel in Ambt Delden in Overijssel. Daarna werden Middelste Bonte Spechten slechts sporadisch waargenomen. Op veel andere plaatsen in Europa is de toestand evenmin rooskleurig (Purroy & Schepers 1997). De huidige hausse aan waarnemingen, waaronder minimaal drie succesvolle broedgevallen (en 13 bezette locaties) in Zuid-Limburg in 1997 (Schepers *et al.* 1997), zou deels verband kunnen houden met een toename in aantallen en verspreiding in Wallonië. Hier werden in 1991-92 al 530-650 broedparen geregistreerd, tegen 250 paren in 1973-77 (Schmitz 1993). Deze ontwikkeling leunt dicht tegen de Limburgse bevindingen aan, maar verklaart niet het eruptieve karakter van de waarnemingen in Midden- en Noord-Nederland (Jansen 1997).

Summary: A territorial Middle Spotted Woodpecker *Dendrocopos medius* at Berkenheuvel

Presumably the same male Middle Spotted Woodpecker was recorded on 22 March and 4-5 May 1997 at Berkenheuvel in Drenthe (near Doldersum, 52°54'N, 6°15'E). The bird was very vocal and extensively foraged on bark, twigs and moulded upperparts of oak *Quercus robur*. While foraging, the bird covered long distances, i.e. 1650 m in 25 minutes, meanwhile visiting 21 trees (4x beech *Fagus sylvatica*, 17x oak). The advertising call was uttered frequently: 2-3 sessions per 10 minutes, with 2x 4, 1x 5, 1x 6 and 1x 8 calls per session. The duration of calling sessions varied between 2.74 and 4.96 seconds, depending on the number of calls (N=5). This bird fits the pattern of a steep increase in observations of Middle Spotted Woodpeckers in The Netherlands since the mid-1990s.

Literatuur

- Bühlmann J. & Pasinelli G. 1996. Beeinflussen kleinflächige Waldnutzung und Wetter die Siedlungsdichte des Mittelspechts *Dendrocopos medius*? Orn. Beob. 93: 267-276.
- Glutz von Blotzheim U.N. & Bauer K. 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, 9. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Jansen J. 1997. Middelste Bonte Spechten in Limburg en elders in Nederland. Dutch Birding 19: 94.
- Pasinelli G. & Hegelbach J. 1997. Characteristics of trees preferred by foraging Middle Spotted Woodpeckers *Dendrocopos medius* in northern Switzerland. Ardea 85: 203-209.
- Purroy F.J. & Schepers F. 1997. Middle Spotted Woodpecker *Dendrocopos medius*. In: Hagemeijer E.J.M. & Blair M.J. (eds.), The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance, pp. 452-453. Poyser, London.
- Schepers F., Boeren J. & Ellenbroek F. 1997. Het jaar van de Middelste Bonte Spechten. Limburgse Vogels 8: 74-77.
- Schmitz L. 1993. Distribution et habitat du Pic Mar (*Dendrocopos medius*) en Belgique. Aves 30: 145-166.

Adressen:

RGB, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse.
MB, Wagnerstraat 47, 8471 PA Wolvega.